

Maranathakerk 15 augustus 2021 Fabel van Jotam 12^e na Pinksteren

Inleidend woord

Vandaag een verhaal uit het boek Richteren of Rechters. Een fabel over macht, over de verleiding van de macht. De aanleiding om die fabel te vertellen is akelig: macht is wel een moordpartij waard een moordpartij. Akelig, maar ook akelig actueel in de wereld van vandaag. Maar fabel probeert bezinning te brengen en mensen aan te spreken op hun verantwoordelijkheid.

De bijbelschrijvers vertellen ons het verhaal niet enkel om ons te vertellen: zo gaat het nu eenmaal toe in de wereld van de machten. Nee ze vertellen het verhaal om ons te waarschuwen en heel kritisch te zijn op hoe mensen omgaan met macht. Om ons op te roepen onze stem te verheffen tegen een macht die kleineert, ons te verzetten tegen macht, die zich baseert op geweld en op te komen voor macht, die zijn grond vindt in recht en gerechtigheid. Macht niet om te heersen, maar om te dienen, om samen te dienen. Daarover gaat het in de lezing van het Evangelie vandaag. En tussendoor zingen wij over die dienende macht met woorden uit psalm 72: de koningspsalm bij uitstek
Luisteren we naar Rechters 9, naar Jotam.

Lezing Richteren/ Rechters 9: 7-15 fabel van Jotam

Antwoordlied Psalm 72: 1.4. De Koningspsalm

Evangelie Markus 10, 42 – 45 *Niet heersen, maar dienen*

Zingen Lofzang U komt de lof toe , U het gezang [melodie Arie Eikelboom]

Uitleg en Verkondiging

Lieve mensen, gemeente van Jezus Christus.

De verleiding van de macht is een groot gevaar in onze wereld. Niet alleen in het groot, maar evenzeer in het klein, in alle menselijke verbanden. Het zijn sterke schouders, die de weelde van de macht kunnen dragen en de verleiding weerstaan. Macht corrupteert. We zien het om ons heen. Macht smaakt naar meer, we zien het telkens weer gebeuren. Aardige en goede mensen, in wie we vertrouwen hebben, zie je soms veranderen als ze het gemaakt hebben en macht krijgen. Ze veranderen soms in verwaande kwasten en irritante baasjes, die zich boven gewone mensen verheffen en hun vroegere vrienden niet meer zien staan. Hooggestemde idealen en beste bedoelingen worden maar al te vaak verkwanseld in de zelfzuchtige en hebzuchtige zucht naar macht. Macht verandert mensen en vaak niet ten goede. Je ziet het gebeuren. De bevrijder van vandaag wordt de onderdrukker van morgen. Telkens weer.

In woelige en onzekere tijden zijn het vaak ook niet besten, die de macht zoeken en zich niet zelden opwerpen als de sterke man, die wel even orde op zaken zal stellen. Hardhandig en vaak zonder het al te nauw te nemen met de rechten van mensen. In de wereld van vandaag zie je het aantal 'sterke mannen' - ja het zijn voor al mannen - toenemen, vaak gesteund en toe gejuicht door onzekere en angstige mensen. Ook in het Europa van onze dagen is het steeds vaker aan de orde van de dag.

Om de verleiding van de macht gaat het vandaag in het verhaal van Richteren. Jotam, de jongste zoon van richter Gideon vertelt er heel beeldend over.

De situatie in het Beloofde Land is deze: er is geen koning in Israël, geen centrale macht en het volk laat zich steeds minder gezeggen door God en zijn Geboden van vrijheid en gerechtigheid. Integendeel. Het volk doet steeds weer wat kwaad is in de ogen van de Heer. Als een refrein klinkt dat telkens weer in het boek Richteren. Het volk doet wat kwaad is in de ogen van de Heer. Dat wil zeggen: Er is geen recht en het recht van de zwakste en de minste, dat God hen voor houdt, wordt al helemaal niet gerespecteerd. De brutalen en de sterken maken de dienst uit en dat leidt tot onrecht voor de armen, tot onderdrukking, tot ellende.

Daarom moet er steeds een Richter/ een rechter komen om de scheve verhoudingen in de samenleving weer recht te trekken en de samenleving weer in te richten als een gemeenschap, waar mensen in vrijheid en alle menswaardigheid tot hun recht kunnen komen en in vrede met elkaar kunnen leven.

Het boek Richteren/Rechters vertelt ons hoe in Israël telkens in Gods Naam Richters opstaan om de samenleving weer terecht te brengen in het spoor van gerechtigheid en verbondenheid/ solidariteit. Maar ook die richters kunnen niet altijd de verleiding van de macht weerstaan. Het begint al bij Gideon. Als hij de vijand heeft verslagen en er weer goed leven mogelijk is in het Beloofde Land willen de mensen een sterke man aan het hoofd. Ze roepen Gideon op om via een militaire staatsgreep de macht te grijpen. Maar Gideon weerstaat die verleiding. Hij heeft er weet van dat hij Richter in Gods Naam is. Zijn macht is niet gebaseerd, ja mag niet gebaseerd zijn op zijn militaire machtsapparaat, maar kan enkel zijn basis vinden in Gods Gerechtigheid. Want God is koning. En in dat Koningschap gaat het niet om bruto geweld, maar om recht en gerechtigheid, in het bijzonder voor de zwaksten en de minsten, zoals we zongen met woorden van psalm 72.

Maar ook Gideon komt in de greep van de machtswaan. Hij doet onrecht en verheft zich hoog boven de mensen. En het is na zijn dood dat zijn zoon Abimelek (dat betekent mijn vader is Koning) alle macht naar zich toetrekt en zich tot koning kroont.

Maar het is wel een verschrikkelijke karikatuur van het Koningschap, omdat het gebaseerd is op geweld en terreur. Via een militaire staatsgreep komt hij na de dood van Gideon aan de macht door de 70 zonen van Gideon te laten vermoorden. Want in zijn zucht naar macht kan hij de anderen niet als broeders zien, maar enkel als concurrenten, als vijanden, die hem in de weg staan. Daarmee laat hij zich al kennen als een mens die niets wil weten van broederschap en zusterschap, van medemenselijkheid en solidariteit. Het gaat hem alleen maar om zichzelf.

En het volk.....? Die vindt het prachtig. Die zijn onder de indruk van het geweld en de krachtadigheid van de sterke man en juichen hem toe als Koning, totdatze zelf het slachtoffer worden van die krachtadigheid. En het gebeurt vandaag de dag nog steeds. Maar het is wel een volstrekte karikatuur van het Koningschap. De Bijbel is een zeer realistisch boek. De schrijvers zijn bereid ook heel kritisch naar de eigen samenleving te kijken en willen niet enkel met de vinger naar anderen wijzen.

Eén zoon van Gideon ontkomt aan de moordpartij en blijft leven: Jotam, de jongste. Degeen die de minste rechten heeft. Maar juist in de bijbel hebben die altijd recht van spreken. Jotam vertelt over dat rampzalige Koningschap een prachtige, maar evenzeer bittere fabel. Het is een bittere satire op het Koningschap ja op de macht van alle tijden.

De fabel vertelt het bittere verhaal dat het niet altijd de besten zijn die boven komen drijven, die zich naar voren dringen als het om macht en heersen gaat. Maar het vertelt ook het verhaal van mensen, die de kwaliteiten hebben, maar hun verantwoordelijkheid ontlopen en zo anderen de ruimte geven om een greep naar de macht te doen.

De fabel gebruikt daarvoor het beeld van bomen.

Drie goede bomen - olijf, vijg en wijnrank - ,bomen, die kostelijke vruchten produceren, die het leven veraangename en tot iets goeds maken, peinzen er niet over om zichzelf boven anderen te verheffen door koning te worden. Zij blijven liever met beide benen op de grond staan om te doen, waarvoor zij bestemd zijn: goede vruchten voort te brengen.

De vruchten van die drie bomen staan voor het goede leven in het Beloofde Land, zowel in materiële als geestelijke zin. Ze verwijzen naar een bestaan, waarin mensen in vreugde kunnen genieten van het goede der aarde , verwijzen naar welvaart. Maar ze hebben ook een geestelijke zin en verwijzen naar welzijn.

De **olijfboom** is bijbels het symbool van Vrede - niet enkel als afwezigheid van geweld, maar positief: een vrede , die ruimte schept voor een leefbare samenleving. Een samenleving, waarin mensen vrij zijn in hun eigenheid, maar tegelijk zich met elkaar in respect verbonden weten. Het beeld van een samenleving, die niet beheerst wordt door tegenstellingen, maar waarin bij alle verscheidenheid samengewerkt wordt tot zegen van allen, in het bijzonder de minsten.

De **vijgenboom** is bijbels het symbool van de wet van God: de gerechtigheid. Zoet doet goed. De zoete vruchten van de gerechtigheid scheppen in een samenleving ruimte opdat ieder tot zijn recht kan komen in volle menswaardigheid. Waar dat recht niet wordt hoog gehouden verwildert de samenleving, grijpen de sterken en brutalen hun kans en zijn de kwetsbaren en weerlozen de eerste slachtoffers. Zo is het handhaven van en werken aan gerechtigheid het fundament voor een menswaardige samenleving. Daar staat de vijgenboom van de wet voor garant.

De **wijnstok** is bijbels het symbool van liefde en verzoening. De wijnstok staat dus voor de inzet om de verscheidenheid en veelkleurigheid onder mensen niet te laten uitgroeien tot tegenstellingen, die mensen tot elkaars tegenstanders en vijanden maakt en enkel kan leiden tot vergelding, die maar al te snel omslaat in een negatieve en vernietigende wraakzucht. De vruchten van de wijnstok willen mensen inspireren om tegenstellingen te overwinnen en te zoeken naar verzoening. Dat begint altijd met liefde in de zin van respect voor de ander en erkenning van de ander als mens, als medemens. Ook de mens, die anders is, anders denkt , anders gelooft, andere overtuigingen heeft, anders geaard is.

Al deze bomen zijn dus wezenlijk voor het bestuur van het land. In het bestuur, in de overheid hebben we mensen nodig, die zich inzetten voor vrede , recht en verzoening. Een koning, de macht, de overheid zou die drie zaken in zichzelf moeten verenigen of moeten zorgen dat die drie zaken die wezenlijk voor welvaart en welzijn in de samenleving zijn, behartigd worden.

Maar de bomen weigeren koning te worden omdat ze zich niet willen verheffen boven anderen. In de taal van de fabel: niet zweven boven de anderen of zoals de NBV vertaald: niet wat minzaam vanuit de hoogte wuiven naar mensen. Maar daarmee verstaan de goede bomen de macht , het koningschap verkeerd. Want dat moet ook helemaal niet: dat wuiven en zweven en zich boven mensen verheffen,. Dat 'zweven' bedoelt Jotam kritisch. Kennelijk hebben die op zich goede bomen, mensen die zich op zich voor het goede inzetten, toch een verkeerd beeld van het koningschap, van de macht.

Als zij over macht denken, denken zij aan verheffing, aan heersen. En natuurlijk dat gebeurt ook maar al te vaak. Dat mensen die als gewone burger het goede nastreven als ze eenmaal aan de macht zijn en op het pluche zitten, veranderen in mensen, die zich laten leiden door zelfzucht, hebzucht en machtzucht. Dat gebeurt ook vandaag nog. Maar dat hoeft niet! En dat mag ook niet betekenen dat mensen hun verantwoordelijkheid om mee te doen in het bestuur van een land of samenleving of anderszins mogen ontvluchten. Want het hoeft niet! Het kan anders.

Als de bijbel het over een koning heeft - bv psalm 72 - dan gaat het niet over heersen, maar over dienen. Dan gaat het niet over een groot militair machtsapparaat, maar gaat het om recht en gerechtigheid. Dan gaat het niet om geweld en de harde hand, maar om liefde en genade. Dan gaat het niet om zelfverheffing, maar om de verheffing van de armen, de verheffing van de minsten naar een menswaardig bestaan.

Dus het kan anders. De drie bomen ontlopen hun verantwoordelijkheid voor het goede leven. Ze hadden ook één voor één kunnen zeggen. Ja dat willen we wel, maar dan doen we het wel samen met elkaar en in het licht van Gods Koningschap ten dienste van allen. Maar nee, ze weigeren helaas gezamenlijk hun verantwoordelijkheid te nemen.

En het gevolg is, dat doornstruik de kans krijgt en de kans grijpt met beide handen. De doornstruik is een onnutte stekelige struik in woestijn en steppegebied. De doornstruik leeft in een gebied waar nauwelijks leven mogelijk is en het goede niet kan gedijen. De struiken zijn hoogstens van nut als afzetting van boomgaarden en wijngaarden om de wilde dieren met hun stekeligheid buiten te houden. Maar daarmee is het oppassen geblazen. Want dit droge gewas vat gauw vlam en het vuur kan gemakkelijk overslaan naar de boomgaarden en wijn gaarden en zo het goede vernietigen.

Jotam wil hiermee zeggen: als het minderwaardige de macht grijpt loopt het goede gevaar te worden vernietigd.

Bovendien - en dat is ook een kenmerk van machtswellust en heerszucht - de doornstruik belooft zijn onderdanen meer dan hij kan waarmaken. Ze mogen schuilen in zijn schaduw, - roept hij uit- terwijl iedereen toch moet weten, dat de doornstruik nauwelijks schaduw heeft. Hij belooft een beschermd en veilig bestaan, dat hij op geen enkele manier kan garanderen. Het gevaar van vernietiging is groot, want de doornstruik kan alleen maar treffen, steken, verwonden en vernietigen.

Zo wil Jotam de mensen de ogen openen voor machtsuitoefening zonder inhoud, ook al bedient zij zich van nog zulke mooie woorden en grootse beloften. Hij doet dat omdat hij weet, hoezeer mensen daar vaak tegen beter weten in intrappen en mensen aan de macht brengen, die hun grootse beloften niet waar maken en er niet zijn ten dienste van allen, maar enkel omwille van zichzelf, de eigenmacht, de eigen eer en de eigen portemonnee. We trappen er telkens weer in.

De fabel van Jotam wil ons ook vandaag waarschuwen. Pas op met macht, pas op met machthebbers ! Wees altijd kritisch, want voordat je het weet vergeten zij hun beloften, dienen zij niet de samenleving, maar vooral zichzelf en onderdrukken zij anderen, in het bijzonder de weerlozen en kwetsbaren.

Maar de kritiek richt zich ook op allen die hun verantwoordelijkheid voor het geheel van de samenleving ontvluchten, de samenleving aan zijn lot overlaten en enkel leven voor zichzelf.

De uiteindelijke positieve boodschap van Jotam is, dat je in een samenleving enkel door een verantwoordelijke samenwerking ten dienste van het geheel gestalte kan geven aan het Koningschap, ja wat de bijbel met Koningschap bedoelt: niet heersen, maar dienen ; elkaar niet los laten, maar dragen.

In Jezus zien wij dat Koningschap concreet voor ons. Hij was een koning, die draagt en dient; Die er was voor mensen, in het bijzonder de zwaksten en die zich inzette voor vrede en gerechtigheid, liefde en verzoening. Hij wilde in Gods Naam niet heersen, maar dienen. Naar die Koning blijven wij uitzien en naar mensen die in het licht van die Koning hun verantwoordelijkheid nemen in de wereld van vandaag.

Amen.

Muziek: John Stanley (1713-1786) Adagio uit Voluntary no 1